

ኢን-ሲቶጋኒ ካላታሰረ፣ ጠቅላይ ሚኒስትር ማረፊያ

1990

20 և՛ ամբողջ մաղաղասընտա :

Պունուն իւզերինն Թորոս էֆէնտի
սեւաղա գալլաբարաք, «կէօրիւնեօմուն
ունուզ էֆէնտիմ տէտիկինտէ, րէ-
յիս էֆէնտի մէմունն օլմաեարաք,
իլ սո՛ւս օլունուզ, պունա գարըշ-
մագըլզ սիդին վալիֆէնիդտէն տէյիւ
տիր» տէմիշ, վէ ճիպրայիլ էֆէնտի
էշլապ Վիլերէնէք, «րէճա իտէրիզ է-
նէնտալ, իյզաֆաթ վիրինիզ պիղէ,
նո Մ. Սիմօնօվիչ մահպէստէ օլտուն-
ու հալտէ, Պանգանըն տիրէքիթօրու-
պունունան Մ. Տըվլ, իքի տէֆա մահ-
պունսանէյէ կիտէրէք, մէրզումի իլէ
իլլիճէ կէօրիւմէքլիքտէն միւրատ
ւ մագսէտի նէ՞ օլմուշ տուր... »
տէմիշ, վէ պունու Յակոր էֆէնտի
էրճ իթմէքլիկէ գալլաշմիշ իսէ տէ,
իլպրայիլ էֆէնտի գարշըլզ վիրէ-
նէք, «եէրինիզէ՞ օթուրունուզ, Յա-
որ էֆէնտի, Պպունուն ճէվապընը վէ
զլաֆաթընը մահքէմէ վիրմէլի տիր,
վլէթ, միւսիւ Տըվօնուն մահպուն-
անէտէ, կիլլիճէ Մ. Սիմօնօվիչ իլէ,
ն մատտէ իւզերինն գունուշմուշ, վէ
է լագըրալ իթմիշ իսէ, պիղէ պիլէ

տիրմէլի տիր, էկէր Մ. Սիմոնովիչ, պիւր քէֆայէթ Պանգաեա գաղուլ իտիւրէնք, միւսմարիէյճի գօնթօնա օյնամըշ իսէ, միւսմարիէյճի միւսիւ Տըւօ տախի, այնի տէրէնէտէ գաղա-հաթլը տըր. զարիւպ հալ, նէ տի-մէք տիր պու, էվրօպանըն միւթէպէր պանգալարընտան պիրի օլան պիր պանգանըն տիրէթօրու, քէնտի մէսնէտ վէ ազամէթի քիւրսիսինտէն, թա մահպուս, անէյէ գատար ինմէք-լիկէ թէնէգզիւ իյէտիքտէն պաշգա, քէնտի թաշթը նէզարէթ ինտէ պու-լունմուշ, վէ իւրըզլըզ թէօնմէթիւ-լէ մահպէսէ իլգա իտիւրի օլան պիր քիւլիւք մէմուր իլէ, կիզլիճէ գօ-նուսուն, պու խուսուս հէր քէսին տիգգաթըն տալէթ իյէսէ ճայիզ տիր, վէ, էլպէթթէ պուստա աղըր սէպէպէր օլմալը տըր. . . վէ, սու-րէթի գահիւրէտէն, միւսմարիէյճի տի-րէթօր էֆէնտիսին, օ ճիհէթլէ, Մ. Սիմոնովիչ իլէ օրթագ օլմուշ օլմալը անլալըմագտա տըր» տէմիշ, վէ էօ-թէտէն թէրոս էֆէնտի տախի, «է-ֆէնտի, օ աշիքեար պիր չէյ տիր...» տէր տիմէզ, ըէյիս էֆէնտի ճէվապ վիւրէնէք, «սիզ օ իլէ գարըմքեւընզ, սիզին վազիֆէնիզ խարիճիտէ տիր, սիզ սուս օլունուշ» տէտիքտէն սոն-րա, ճիպըպիլ «էֆէնտիսին խիթապէն տախի, «լաքին էֆէնտի, սիզին տէտի-կիսիզտէ ինթիմալտէն օլմալը, մէ-կէրի պիր մալին սահիպի քէնտի մա-լին չալար մը, մէկէրի պանգանըն տիրէթօրու պուլունմու Մ. Տէվօնու, Մ. Սիմոնովիչ իլէ օրթագ օլարագ, պէյլէ պիր սիրգաթա գալգըմալը ին-թիմալտէն օլապիլի մի» տէմիշ իսէտէ, ճիպըպիլ էֆէնտի տախի, ըէյիս էֆէն-տիսին պու քէլալարը իւզէրինէ իլգա-րը թէաճիւկ իտէրէք, «էֆէնտիմ, եանլընըզ վարարը Մ. Տըվօ պանգա-նըն սահիպի օլմալը, իլլա Մ. Սիմոն-ովիչ կիպի, պանգանըն մաալը մէմու-լարընտան պիրի տիր, լաքին չու սահի-տիր քի, միւսմարիէյճի պիւլիւք մէմու-ր տուր» տէմիշ, վէ թորոս էֆէնտի տախի այնի ճէվապը թէքէրիւր իտէրէք իյ-ղահաթ վիւրմիշ, վէ ըէյիս էֆէնտիսին, օլ պապտէ եանլըմագտա, վէ եախօտ եանլըմագ իսթ էմէքտէ օլմալըն տէր-խաթըր իթտիրմիշ, վէ ըէյիս էֆէնտի թէքարէն կիւճէնէք, «սիզ պու իշ-լէրէ գարըմքեւընզ, սիզ սուս օլուն-նուշ» տէմիշ տիր:

ՐԷՄՄԻ

Թըրինի էվլէլ ալթըր թարիսի իլէ Պապը Ալի ճանիպիստէն իթա օլունման պէեաննամէ իլէ իյզահաթը կէրէք Պօր-սատա վէ կէրէք պիր թագըմ սէրմա-եէտարան վէ պանգալար թարաֆըն տան պաշգա պաշգա մանալար իլէ թէֆսիւր օլունմալը թէրէտտիւտի էֆէքարը մուճիպ օլմուշ օլունուլուն տան, արթըզ հէր նէվի չիւպհաթը մէնն ու իլպէ իթմէք վէ սուրէթի գաթիէտէ օլարագ իյզահաթը լազը-մէյի իթա իլէմէք իւզըն Պապը Ալի-ճէ թաֆսիւթը աթիէնին պէեանը լազըմ կէլիշ տիր: Եւայլէքի էվլէլա իլպու թարիստէն իթիպարէն սալթա-նաթը սէնիյէնին տախիլի վէ խարիճի տիեռնուռնուս ֆայիզի իլէ ըէս էլ մա-լինէ մահպէսէն վէրիլէն գըսմը պէշ

(1) Պէսպէլի թորոս էֆէնտիսին սէյլէ-տիքէրի, հէր նէ սէպէպէ մէպի իսէ, ըէ-յիս էֆէնտիսին ըէք աղըր կէլմէքտէ տիր, եանպա կըմէնի օլմալը իլին մի տիր:

սէնէ միւստէթ իլին նըսթ նըսթա թէնիլ օլունմուշ տուր:

Սանիէն՝ պու գարար իլլիպսընճա գուրօնլարըն պիրինճի նըսթը քեամի-լէն վէ նագտէն վէ իլլինճի նըսթը սէ-նէտէն իյֆա օլունմալը տըր: վէ իշ-պու սէնէտաթը ճէտիտէնին եիւզտէ Յ հիսապի իլէ ֆայիզի պիրինճի նըսթըն թէգասիթի գէմանլարընտա քէզալիք նագտէն վ. ըիլէճէք տիր:

Սալիսէն՝ կէրէք մէգքիւր պիրինճի նըսթըն նագտէն վէ քեամիլէն թէտի-եէսին վէ կէրէք զիքը օլունման սէնէ-տաթը ճէտիտէնին հալի օլունուլուն եիւզտէ Յ ֆայիզի իթալարն հասը օլունման թէէմինաթ, կէսմիւրէլէրին վարիտաթը ումուսիսիլէ թիւթիւն վէ թուզ վարիտաթընտան վէ Մըսըր վէրկիսինտէն վէ քիֆաեթ իթմէտիլի հալտէ աշնամ րունուսունտան իպա-րէթ օլմալը տըր:

Բապիսն՝ զիքը օլունման Յ սէնէ խի-թամընտա սէնէտաթը ճէտիտէնին եիւզտէ Յ ֆայիզի օլարագ հալի օլ-ունուլուն սէրմանէ թէտիտէ օլունմալը իսէ, միւսմարիէյճի խարիճիտէն էն էվլէլիմիւստէթի միւնգալիէ օլմալը իսթ իլգալը գէմաննա գատար միւստէ-թի թէմիտ օլունուլու օլ իսթ իլգալը մախսուս օլան թէէմինաթ ֆայիզ վէ ըէս էլ մալինէ մահպէսէն գըսմը տա-խի օլարագ սէնէտաթը ճէտիտէնին թէմամի իլէ իյֆալարն հասը օլունմա-ճագ տըր:

Յիշ 10 րամալան սէնէ 92 վէ
Յիշ 28 իլուլ սէնէ 91

(Պօսա վալիսին Մօսթատան Ա թը-րինի էվլէլ սէնէ Վ թարիսի իլէ մագա-մը ճէլիլի սատարէթուզմանէ մէպուս թէ-լէկրաֆնամիսի տիր)

Ըսթ օլմա վէ Լօպին վէ Բաթիէ վէ ճիվարը մահէլլէրի էհալիլի զայրը միւսլիմէնին ալէլատէ ըէի օլուն-մագ իւզըն սալը հալ Տէրտիսինտէն եայլարն կէստէրտիքէրի 80 պին գատար հայլանաթըն էլգընա զասպու զարաթ իտէնէքէրի խապէր ալընարագ տէրհալ Նէվլէսինէ ճէլ օլունուլուն Չիքը օլունման հայլանաթ սահիպիլէրինէ գըս-մը աղամը գարիէն վէ խանէլլէրինտէ իսթիւր բէտէր վէ վալիտէսինի թէրէք վէ թարիզի չիգալէթէ սիւլիւք իլէ Տալմալիս վէ Գարատաղ ֆիւրար իտէն-լէրին մալի օլունուլու պիւր ալիէրէ թագ-տիրի նաամը առալէթլէ սալթանաթը սէնիէեէ ալտէթ իտէնէքէրի ճիհէթ-լէ վիւրուտէրինէ գատար պիր կէսնա զանաթ վուզուս կէլմէք իւզըն օ մագուլէ քէսանըն հայլանաթը պիթ-թէֆրիզ չօպանլար իլէ պէրապէր հէր գարիէն հայլանաթը կէստէրտիլիտիր:

(Թունա վիլաեթիստէն Վ իլուլ սէնէ 41 թարիսի իլէ մագամը ալի ճէնալը սատարէթէնիսիլէ մէպուս թէլէկրաֆնա-մէ սուրէթի տիր)

Պաղը էրպալը ֆէստալըն պուրա-լարճատա պիր զայլէ չըգարմագ թէ-սալվուրուստա օլունուլուն իսթիւս պար գըլընտըրը արդ օլունմուշ իտի: Կէլէն կիւն Դունուս գաղապընտա էսքի Ըթմանպուլուք վէ Տարդի գա-րիէլէրինտէ պիր թագըմ միւսէլլաճ առէմիլէ կէօրիւստիլի հիւքիւմէթի մա-հէլլիէնէ խապէր վէրիլմէսի իւզէրինէ տէրհալ գալթ ինէ կէօտէրիլէրէք իլ-հիւլհամտ մէրալարըն ինքանէ մէյ-տան վէրիլմէքիլի Դունուստա 20 վէ Օսմանճըզ բաղարընտա 8 քիլի թու-թուլուպ թահիլ իսթիւստագա ալըն-տըզլարը վէ նէթիճէյի հաղըլէնին եի-նէ պիւտիլիէճէյի արդ օլունուլու:

Ալաֆրանկա սեպտեմբերին 28ին-ճի կիւնիւ Գրէգէ չըգան ասաքիլի չահանէ եօլտա պիր թագըմ էլգընա-եէ թէստիւթ իտէրէք. օլ կիւն իլէ-րուեէ հարէքթ օլունմամալը իսէ տէ, իրթէսի կիւնիւ էլգընա պիր չօգ մուսլիլիլէր իլլագ օլունուլուն հալ-տէ մահարէպէեէ պաշլանլարագ ա-սաքիլի չահանէ մուզաֆթէրէն իլէրու-լէյիպ էլգընա բէրիլան օլարագ ֆի-րար իթմիշ տիր:

—Սըրպ հէյէթի միւտիւրանըն սէպէպի իսթիֆասը, բըրէնա Միւսնը, թէտարիքեաթը հարպիէն մասաթը օլմագ իւզըն իւլ միւսն ֆիւրիւիք պիր իսթիգըրալըն աղտէնա տայիր թանդիմ իտիլիշ օլան մագալթանը իմգալմամալը իմիշ:

—Պու սապահ քէօրիւ էօնիւնտէ պօղըլմուշ պիր առամնալը կէօրիւ-միւշ տիր:

ԲԱՂԱՆՈՒԷՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ընկերութեան Տնօրինութիւնը կը փու-թայ յայտարարել Մեծ. բաժանորդաց թէ-սեպտեմբեր 28 կիւրակէ օր Փանոսեան վար-ժարանի մէջ Ժեյր. անգամ վիճակած թի-ւերն հետեւեալներն են:

Ա.	304	ԺԱ.	295
Բ.	472	ԺԲ.	484
Գ.	520	ԺԳ.	362
Դ.	309	ԺԴ.	287
Ե.	469	ԺԵ.	320
Չ.	293	ԺՉ.	274
Է.	242	ԺԷ.	456
Ը.	258	ԺԸ.	402
Թ.	454	ԺԹ.	422
Ժ.	435	Ի.	444

Կ. Պօլիս 20 սեպտ. 1875

ՍՈՆ ՀԱՍՎ ՏԻԼԷՐ

ԵՌԻՆԱՆԻԹՈՒՆ

Աթիսա, 8 հոկտ.

Գըրու հաղըթիլէրի պու ախլամ Աթիսա-եա վիւրուտ իլէտի:

ՀԵՐՍԷ

Մօսթար, 8 հոկտ.

Սէրվէր փաշա հաղըթիլէրի, Սըրպ լիսա-նըն Օսմանը լիսանը կիպի ըէսմի լիսան տէյի թանըմանը վաա պուեռուտու:

ՍԵՐՊԻԹՈՒՆ

Պէլլըրատ, 8 հոկտ.

Էրօրա տէվլէթիլէրի թարաֆընտան Սըրպ իմարէթիլէ իրալ օլունման պիր գըթա նօ-թատա իմարէթիլէ թէլվիլ եօլու հարէ-քէթտէն ինթիսիպ իթմէսի թալսիէ օլուն-մուլ տուր:

Պէլլըրատ, 9 հոկտ.

Հէյէթի գալիլիէթունըն աթիտէքի գէվաթտան թէլլէր գըլընտըրը սէյլէնիւրի Միւսի. Գալիլիլէ, ըէյիս վէ տախիլիէ նագըրը

» Բաթիլիլ	խարիճիէ
» Պօսթիլիլ	Մէգահիպ
» Մարթիլիլ	Տալիլ
» Նիլիլիլ	Հարպիէ
» Ժանթիլիլ	Մալիէ

ԱՎԹՈՐԻԱ ՎԷ ՄԱՃԱՐԻԹՈՒՆ

Վիլէնա, 8 հոկտ.

Բուլմէլի տէմիլ եօլ թահիլաթը 41 ֆի-րինէ գատար տիւլիւլ չիմտի 43 ֆիւրիէ տիր:

Վիլէնա 9 Հոկտ.

Պօրառա քիմէն եօք, Եէհուտիլէրէ եօք. թու օլունուլուն իլին իլ օլմաեօր:

Բիպա եիւքսէյէ մէյիւլ:

ԻՆԿԵՐՈՒՆ

Լօնտրա, 7 հոկտ.

Տիւն Լիվըրուլ շէֆր էմիլի թարաֆըն-տան վէրիլէն պիր գիւսաֆէթալ լօրտ Տէր-պի, գալիլիէթ սըհէթիլէ պատէնու օ-լունուլուն սըրառա ճէվապէն, էկէր Չիւն իլէ մահարէպէտէն քէմալի նամուս իլէ ին-թիսալ գըլընապիլիլի թագտիրտէ, Չիւն

իլէ մուհարէպէ իթմէք հէր քէսին թագալի-հինի մուճիպ օլմալընը վէ պուեռուտու պէ-րապէր ինքայի վալիֆէ իլին հագըլը վէ միւթատիլ մաթլուպար հագըլընտա իարաթ իլէմէք ինապ իտէճէյիլի պէեան իլլէմի-տիր:

Միւսարիլէյճի Հէրսէք մատտէսինտէն պուսա իտէրէք մէսէլէնին միւլքիւթը միւստէթի օլունուլուն գաննընտա պուլունուլունու վէ տիւլէլի էնէպիլէն ասըլարա մուսլիլէթ իթմէք էֆէքարընտա պուլունուլունուլըն վէ Հէրսէք իսթիլիլիլիէթ վիւթէք պիր քօ-լիթիգայի ազըլանէ օլմատըրըն վէ ֆա-գաթ հէր նէ գատար իսեանըն գալլէթի ասըլընիլ իլէ էսասէն թէպէրին միւսթին ի-սէ տէ, իսահաթը ազըլանէնին իթիսալը իսթիսալուլունուլունու տէֆ իլլէր իտիկի վէ ինկիլթէրանըն մէնֆաաթը սուլուն իպգա-սընտա պուլունուլունու տէրիսն իլլէ-միլ տիր:

ԹԻԻՆԱԼԻԹԻ

Լիվըրուլ, 9 հոկտ.

Միտ. Ն. Օր. բամուլու	7 4/4
Տօլարա էյի ճիս	4 3/4
Պու կիւնքի սաթը	42.000
Բիպա գալիլ	

ՍԱՐԸՅԻ

Լօնտրա, 9 հոկտ.

Էսհամը Ումուլիլ ալըրը գ. ք.	29 3/8 7/8
» » գարանալ գ. ք.	28 3/4 29 1/4
65	—
69	—
Պօն տիւ թրէզօր (Սէրի Ա.Բ.) գ. ք.	—
1873	—
Ինկիլիլ գօնսօլիտի	—

Բաթիս 9 հոկտ.

Էսհամը Ումուլիլ գալ. ք. ք.	28 80
1865	200
1869	162 50
1873	167
Բուլմէլի չըմէնտըքէր սէհիլէրի	88 25
Ֆըրանսը ֆօնտալ 5 յի	105 7 1/2
» » 3 յի	65 80
Իթալիա	73 67 1/2

ԳԱԼԱԹԱ ԲԻԱԶԱԼԸ

Էսհ. Ում. 27 սեպ. ախլամ գարանալը	33 44
Էսհ. Ում. 29 սեպտ. սապահ ալըրը	33 5
Էն եիւքսէք	33 7
Էն ալըր	32 30
Սաաթ 5	32 36
Իսթիգըր. 1863 (Մուլթօն) 6 0/0	Փր. Է. եօք
» 1865 (Մուլթօն) 6 0/0	»
» 1869 (Բիւնար) 6 0/0	»
» 1872 (Պօն տիւ թրէէ-գօր) 9 0/0	»
» 1873 (Բիւնար) 6 0/0	»
Բուլմէլի Շըմէնտըքէր 3 0/0	88 1/4
Քօնս. Գուրօն շաքօնթօնու փր. 0/0	Է. եօք
Շըմէնտըքէր » » ֆայիլը	25 30
Բէրօր	Է. եօք
Հէվալէսիլ փր.	42
Ա. Գ. ֆայիլիլ 0/0	Է. եօք

ԱԳՍԻՈՒՆ ԱՐ ՅԻԱԶԸ

Քրէտի ժէնէրալ 6 0/0	Լիւր. Օսմ.	Է. եօք
Սօսիթէ Ժէնէ. 8 0/0	Լիւր. Սթ.	Է. եօք
Ստամպուլ պանգալը 8 0/0		»
Պանգ. գօմէրսիալ		»
Սօսիթէ օթօման	Լիւր. Աթէր	»
Թարալայ 5 0/0	Հ.	»
Լալ Ռիւմ (մատէն)	Փր.	66

ԳԱՄՊԻՈ ՖԻԱԶԱԼԸ

Լիւրա սթէրլին	
Ֆրանկ	

— 0 —

ԱԳՃԷԼԵՐԻՆ ԲԻԱԶԱՍՏ	
Ինկիլիլ Լիւրալը	109
Ֆրանսը ալթունու	87
Բօլ	88
Գըրմիլը ալթունու	54
Պէհալ մէհիլիլ ֆարը	102
Մէթալիլ ֆարը	105
Պաղը	133
Պէշիլ	105
Գարպօն գալիլիլ	գարպ.
	75

ԻԼՄԻՅԷ

Բ. ՕԳԻՆ ԾԱՐԺՈՒՄԸ

ՀՈՂՄ

ՕԳԻՆ երբ որ շարժման մէջ է, այսինքն տեղէն մ'ուրիշ տեղ կը վազէ հողմանունը կառնէ ։ Հողմոց պատճառը օդին հաւասարակշռութեան վրդովելըն է ։ Չոր օրինակ, երբ որ տեղի մը օդը տաքնայ, իր խտութիւնը պակսելով դէպ ի վեր կելլէ, և անոր տեղը մերձակայ քառանկերուն խիտ և խանձր օդը կուգայ ։ Այս փոխանակութեանէն կը գոյանայ օդին մէջ հոսանքներ որոց հողմ կը ըսուի ։

Հողմերը իրենց կանոնաւորութեան, ուղղութեան, յաճախութեան, և նրկատմամբ քանի մը տեսակ են ։

Տարեւոր հողմունք որ բոլոր տարին հասարակածին վրայ կը փչին շաբունակ, հիւսիսային և հարաւային 30 աստիճան լայնութենէ սկսեալ ։

Շրջական հողմունք (քելսիօտրօ) որք միշտ մի և նոյն ուղղութեամբ, նոյն եղանակներուն և օրումն նոյն ժամերուն կը փչին ։ Այս կարգէն են խորշակը, սիւրբը, ևն. ։ խորշակը տաք հողմ մըն է որ Ասիոյ և Արիւիկէի անապատներէն կը փչէ ։ Եգիպտոս ասոր չամին, կըսեն որ 50 օր կը տեւէ Ապրիլի վերջերէն մինչև Յունիս ։

Սիւր (պրիշ) ըսուածը ծովեզերեայ հողմ մըն է որ ցերեկը ծովէն դէպ ի ցամաք, գիշերն ալ ցամաքէն դէպ ի ծով կը փչէ ։ Վասն զի ցերեկը ցամաքը ծովէն աւելի տաք ըլլալով օդը կ'անօս, բանայ և անոր տեղը ծովին թանձր օդը կ'ուգայ ։ Իսկ գիշերը, որովհետեւ արև չկայ, ցամաքը ծովէն աւելի կ'որսնցնելով իր ջերմութիւնը, կը պաղի և իր օդն ալ աւելի կը խտանայ, ուստի դէպ ի ծով կ'արշաւէ ։ Լեռանց մերձակայութիւնն ալ կրնայ այս ծովին ծնունդ տալ մի և նոյն պատճառաւ և եղանակաւ ։

Փոփոխական հողմունք որոց ուղղութիւնը կանոնաւոր չէ և չ' ժամանակը, ուժգնութիւնը, ևն. ։ Միջին լայնութեանց մէջ բոլորովին յեղյեղութիւն են և դէպ ի բեւեռները մերձեանալով իրենց անկանոնութիւնը առաւել ևս կ'աճի, իսկ սառուցեալ գոտւոյն տակ հորիզոնին ալ և ալ կ'ետեղեն միահաղոյն կը փչին ։ Այլեւցեալ գոտւոյն տակ միայն քիչ մը կը կանոնաւորն ։

Հողմոց վրայ այս հակիրճ ծանօթութեանէն ետքը տեսնենք հիմա անոնց մեր վրայ ունեցած ազդեցութիւնը ։

Հոս բնականաբար զանց կ'ընենք Բնական, և ընտան և Բնական հողմոց վրայ խօսելը որոց վնասակարութիւնը յայտ յայտնութիւն է ։

Չափաւոր հողմ մը կրնայ, ինչ ալ ըլլայ իր ուժի յատկութիւնները, մեծ վնասներ հասցնել եթէ քրտնած կամ որ և իցէ պատճառաւ թրջած մարմնոց մը վրայ աղբէ ։ Կարծեմ թէ եթէ պատճառը գիտցուի, զգուշութիւնն աւելի աշխուրջ և խիտ ըլլայ ։ Սերունդն ալ պէտք է, Հեղուկ մարմնի մը ծորելի վիճակէն կազային վիճակին անցնելու համար ջերմութեան պէտք ունի ։ Չոր օրինակ, չորը շոգի ըլլալ օդին մէջ ցնդելու համար ջերմութիւն կուգէ, մարդ չկայ որ տեսած ըլլայ հանապազօր աչքերնու տակ կատարւող այս իրողութիւնները, Զերմութիւնը մարմնոց հիւսկները իրարմէ հեռանցնելու յատկութիւն մ'ունի, այնպէս

որ մարմին մը իր բնական այսինքն բարեխառն վիճակին մէջ ինչ տեղ որ կը բռնէր, ջերմութեան ազդեցութիւնը կրեկն ետքը իր նիստը՝ ծաւալը կը մեծնայ և աւելի տեղոյ պէտք ունի ։ Ասիկա ուրիշ կերպով չենք կրնար մեկնել, բայց եթէ ընդունելով որ մարմինը կաջուցանող հիւսկները իրարմէ կը բացուին, կը հեռանան ։ Մեր այս եսկադրութեան ճշմարիտ կամ գէթ ճշմարտանման ըլլալը ասկէց ալ յայտնի է որ մարմինները ցրտոյ ազդեցութեան տակ իրենց նախկին ծաւալը կ'առնեն դարձեալ, այսինքն կը խտանան կամ թէ իրենց հիւսկները աւելի ևս իրարու կը մերձենան ։

Արդ հեղուկները շոգիանալու համար, ըսինք, ջերմութեան պէտք ունին և այս ջերմութիւնն ալ իրենց գտնուած տեղէն կ'առնեն ։ Եթէ եր ըսուած հեղուկ մը կայ շատ ցնդական, եթէ կաթիլ մը մարմնոյ վրայ դրուի՝ իսկոյն մեծ պաղութիւն յառաջ կը բերէ շոգիանալով, վասն զի մարմինէն կը քաշէ՝ կ'առնէ իրեն պէտք եղած ջերմութիւնը ։ Այս պատճառաւ այս մարմինը վերաբաւեցութեան մէջ կը դործածուի, երբ որ ուղուի մասնաւոր անդալոյթիւն մը բերել մարմնոյն մէջ մասին վրայ ։ Ըսելու հարկ չկայ որ ցրտոյ զգացումը ջերմութեան նուազութիւնէն ըլլալով, ամէն անգամ որ, ինչպէս եթէ իրեն օրինակը յայտնի կը ցուցնէ, հեղուկ մը գտնուի մեր մարմնին տեղը, շոգիացած ատենը մեր ջերմութիւնը կը պակսեցնէ ուստի և մարմինը կը պաղի ։

Հողմ անոր համար վնասակար է որ կ'շտապէ այս դործողութիւնը, որով մարմինը ժամանակ չունենար իւր ջերմային ջուրհալուութիւնը վերահաստատելու, ինչպէս որ արտի կրնար ընել եթէ ապահով և յոր տեղ մը ըլլար ։

Այսպէս մարմինը թաց եղած ատեն հողին դէմ կենալէն յառաջ եկած ծանր հիւսկները ինքններուն յաճախութիւնը կը ցուցնէ որ այս մասին պէտք եղածին չափ զգուշութիւն չըլլուի ։

Նշանակենք հողմոց ուրիշ վնասակարութիւններն ալ ։

Պաղ հողմերը որ հիւսիսային ծովերուն վրայէն անցնելով կուգան, թէ՛ չոր և թէ՛ խոնավ, միշտ վնասակար են ։ Ժողովուրդը եթէ յանկարծ պատահին և տաք օդերուն կամ հողի բուն յաջորդէն անմիջապէս և կուրծքի հիւսկները ինքններուն քաշ կ'ըղբան թէ քանի՜ դժուար է իրենց այս յեղակարծ փոփոխութիւնները ։

Խորշակին վնասակարութիւնը հանրածանօթ է ։ Այս հրաշունչ հողմը մանաւանդ եգիպտոսի կողմերը կը գործէ մեծամեծ աղէտներ ։ Իր հետք անապատէն աւազ և փոշի բառնալով կը մթաշէն օդը և մարդոց սաստիկ ծաւալ, տաքնայ, աշայտ և միջուկ կը պատճառէ ։ Ուժգին եղած ատենը ամբողջ կարաւաններ իր մէջ ամիսիւր և խղճելը տեսնուած է ։ Կրնն թէ Արաբացիք խնամով կը ծածկեն աչքերին և երեսներն որպէս գի աւաղէն պաշտպանուին ։ Պարսիկները տղմով կը շողալին իրենց բոլոր մարմինը և Ափրիկեցիք ի զով կ'օժուին եղբի չափաւորութեան համար իրենց մարմնոյն երեսին վրայ եղած ուժգին շոգիացումը ։

Դանք հողմոց ուրիշ կարգի վնասակարութեանց ։

Այսօր ամ հասարակ ընդունուած

Ե Է Ն Ի Ի Շ Ը Տ

ԻՍԹԻՄԱԼ ԻՏԷՆԷԼԻՐ ՊԻՐ ՏԱՀԱ ՏԻՇ ԱՂԻՐՍԸ ՁԷՔՄԷՉԷԼԻՐ

Ձիւրիւք տիշերին աղըր վէ սըղըսընը թէսկին իթտիրմէն նէ տէրէնէ միւշկիւլ իստուկի հիւսկէնին մալուսի տիր ։ Պու աղընըն տէֆի իշին շիմոյէտէկին իճրա օսլունան թէտապիրին մաթթէէսսիւք պիր թէէսիր կէօրիւմէտիքտէն պաղգա տէրունի աղըզտէ պուրունան մահալը սայիրէյէ տաթի մաղարաթը թօգունուղու տէրքեար տիր ։ Հալ պուքի միւսիւ (Ալէքսանդր Սէմէրիս) ին պու տէֆա իթթիրա, արինէ մուվաֆֆազ օլտուղու իլաճ իտէ, պիւսպիւթ իւն զարարաղ պիր մուալիճէ օլլուալ, էն շիտտէթի աղըր վէ սըղըսընը աղըպիւնտէ վէ սուրէթը տաթիմէտէ տէֆ օլլուալ վէթաէն տիւշմիւշ վէ եէրինտէն օյնանըպ սայլանմազտա պուրունուղ տիւշմիւշ ին տէ դալիշէտիրալ բէթէտիրիր ։ Պէշիւք շիշէտիրին ֆիւսիթը եարմ վէ քիւշիւկինին պիր շէյրէք մէհիտիլէ տիր ։ շիշէ ին պէրապէր սուրէթի իսթիմալին հալի թարիֆէսի տէ վէթիլը ։ Շիշէթին իւզէրինտէքի միւսիւ սարըլմը քեաղըտըն իւզէրինտէ մուսիթի միւսալիլ յէ (Ալէքսանդր Սէյմիլիս) ին իմպարնա տիգըաթ օլլունմազ շարթ տիր ։ Պու իլաճ կէրէք իսթիմալուէն վէ կէրէք ճիւլար դուրատէ ումուսէն էճգալանէթը իլէ էճգա թիւճապրէթինտէ սուրունուր, տէրօլիթ օմաղգա սը տաթի իսթիմալուա Սաղմազըլար Եօգունունտա 72 նուսէթօլու մահալը մալսստունուտա տիր ։ —Իվիլիւս (Իգար պիրատէլիլ)ին էճգալանէսինտէ տաթի պուլունուր ։

ճշմարտութիւն մըն է որ տարափոխիկ հիւսկներէն տարածմանը մէջ գլխաւոր դեր խաղացողը օդն է որ իր շարժմամբ տեղէն տեղ կը փոխադրէ ակտուրներ մերմունքը ։ Այս կէտը լաւ հասկցնելու համար բացատրենք թէ ինչ է մերմ ըսուածը և ինչպէս կը գոյանայ ։

Ընդհանուր առմամբ հիւսկներութեանց մերմ կ'ըսուին տեսակ մը յանհուն մանր մասնիկներ որ, ինչպէս վարը պիտի բացատրենք, այլ և այլ կերպիւ և այլ և այլ պարագայից մէջ ծնունդ առնելով առողջ կազմութիւնները արտաւորելու յատկութիւն ունին ։ Այս մասնիկները երբեմն ցնդելի են մանրադէտով, երբեմն ալ այնչափ փոքր են որ մեր տեսութենէ խոյս կուտան այլ իրենց յառաջ բերած արդիւնքներէն կ'ապացուցուի իրենց անտարակուսելի գոյութիւնը ։

Ասոնց ծագման աղբիւրներն են կամ կենդանական կազմութիւններ և կամ մօրատ ճահիճներ ու շամբեր ։

Կենդանական կազմութիւնները կրնան երկու կերպ նկատուիլ կամ կենսի ունեցող էակներ և կամ մեռած կենդանիներ (դիւի) ։ Համառօտիւ քննենք ասոնց իւրաքանչիւրը ։

1. Կենսական էակներ

Շնչառութեան գործողութիւնը բացատրած ատեններն ուրիշ կարեւոր կէտ մ'ալ կար որոյ վրայ կամաւոր լուծութիւն մը պահած էինք աւելի պատշաճաւոր տեղ մը սեփականելու ուղեով իրեն ։ Ահա եկաւ սոյն դիպող ժամը ։

Գիտենք որ իւրաքանչիւր արտաշնչութեան (թէ՛ թոքային և թէ՛ մորթային) ածխային կազ և ջրային շոգի դուրս կուտանք, քիչ մըն ալ թթուածին ։ Արդ ասոնց հետ ուրիշ բան մըն ալ կայ, կենդանական հիւթ մը որ նոյնպէս դուրս կուտանք ։ Ինչ է այս հիւթը, ոչ ոք գիտէ ։ Ըստ որում միւս չեւ հիմա վերլուծութեան տակ ինկած չէ այլ մասնաւոր հոտ մ' ունի որ իր գոյութեանը կը վկայէ ։ Բաղմութիւն չափ եղած տեղեր, բանտեր, գինուրանոցներ, գիւղերուիլ գոյոցներու նշարաններ, ևն, եթէ օդը պէտք եղածին չափ չնորոգուի, հոտ մը կը գոյանայ, որ առաջին անգամներս մոնողին խիտ, շատ զգալի է ։ Ահա սոյն այս նիւթն է որ այս հոտին ծնունդ կուտայ ։ Ածխային կազէն աւելի այս նիւթին ներկայութեան յառաջ կուգան այն ցաւալի դիպուածներ որ օդադեղ և բաղմախուս վայրայ մէջ տեղի ունեցած են ։ Այս հոտաւէտ նիւ-

թը միշտ նոյն չէ, այլ կը զանազանի ըստ հասակի, ըստ սեռի, ըստ խառնուածոյ և ըստ կազմութեան ։ Նշանաւորութեան արժանի է որ, թէ և բնութեամբ միշտ վնասակար, այլ առողջ մարդոց արտաշնչութեան յառաջ եկածը այնչափ սաստիկ չէ, որչափ եթէ հիւսկը կազմութեան մը յառաջ գայ ։ Հիւսկը անոցներու մէջ, ուրիշ պատճառ մը չեղած ատենն ալ, յանկարծ այլ և այլ ծանր հիւսկներէն ծնունդ առնելը ուրիշ կերպով չմեկնուի ։ Սրահի մը մէջ, զոր օրինակ, ուր շատ մը հիւսկներ գրեթէ իրարու վրայ դիւլուած են օդն ալ բաւականապէս չնորոգուի, այս նիւթը երթալով կը շատնայ և օդային անձանթ ազդեցութեանց տակ տարբաղադրութիւն կը սփռի ամէն կողմ և կ'ապականէ հիւսկներ շնչած օդը և ասոր արեւնը կերպով մը կը թունաւորէ ։

Միւսնոյ պարագայից մէջ, եթէ իւրանուած մարդիկները բնաւ հիւսկներութիւն մը չունենային, արդիւնքը, միշտ վտանգաւոր ըլլալով հանդերձ, ոչ այնքան սաստիկ և ոչ այնքան հաստատ պիտի ըլլար հաւանականաբար ։

Ծառանկել

Միւսնոյ ամօգալ լարընտան Թաւոր էֆէնտի Նաղընան, պու քէրէթ Պաղլէ-գաբուսունտա Շէյխիւլիսլամ խաննտա իւսթ գաթտա Նօ 3 օտաւեա Նաղլ իլլէմիլ օլտուղունտան, էրպապըր մէսալիզին մալուսի օլմադ իւզրէ իւսնը քէյֆիէթէ իպթիտար դըլընըր ։

Ի Լ Ա Ն

Թօրհանէտէ գաբու իլինտէ Թօրհուլար ճատտէսինտէ 334 նիւթիւրու Գաբուր պէյ խանը տիւմէթլէ մաարուֆ միւսէտտէտ ինչա օլունմուշ օլան խանըն օտալարը քիրայէ վէրիլէճէկինտէն վէ խանը մէքըրը ղայիթ մէթին վէ միւսէթմ օլտուղու կիպի, բիաշտեա տաթի եազըն օլտուղու հասէպիլլէ, թիւճտարան բէք էյվէրիլի օլտուղունտան, իսթիճարէ թալիպ օլանիլէրին խանը մէքալու օտապաշարնա միւսրաճաթ իլլէմէլիլ ։

ՏԱՀԻՊ ՂԱԶԷԹԱ
ԿԱՐԱՊԵՏ Յ. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
Գաթթատա Բէնճէկիլի-բաղարնտա
Նօ 41 Իրսի խաննտա